

La nova esquerra americana

Llatinoamèrica, amb el Brasil, l'Argentina, Veneçuela i Bolívia al capdavant, es dirigeix cap a una integració comercial i política que l'allunya de la relació tradicional i la influència del poderós veí del nord, els Estats Units. Avui dia, l'esquerra americana, com pretenen Hugo Chávez o Evo Morales, aposta per utilitzar els recursos naturals en benefici del progrés social. Les recents victòries electorals de Rafael Correa a l'Equador, que accedeix a la presidència aquesta setmana, i de Daniel Ortega a Nicaragua donen més impuls al moviment.

Cada cop més lluny dels Estats Units

La coincidència de la celebració de deu eleccions presidencials ha marcat els últims tretze mesos de la vida política d'Amèrica Llatina. La reedició de mandats a Brasil, Veneçuela i Colòmbia, el retorn de velles figures al Perú, Nicaragua i Costa Rica, la continuïtat a Xile i Mèxic i canvis estructurals a Bolívia i l'Equador han traçat el mapa polític d'un continent que travessa una veritable revolució d'idees.

Ja no és suficient determinar si la balança s'ha inclinat més o menys cap a esquerra o dreta, sinó intentar comprendre que l'Amèrica Llatina ha deixat de ser aquest grup de països que als anys noranta havia pujat amb entusiasme al tren del neoliberalisme, proclamat pel consens de Washington. La regió parla avui de "revolució bolivariana", "socialisme indígena", "interdependència", "multiplicitat" i, sobretot, "integració", l'estrella guia dels governs del continent. Els vells problemes, com la pobresa, la desigualtat en la distribució dels ingressos o la falta de representació política de les minories adquireixen una nova complexitat. És evident que alguna cosa està passant a l'altre costat de l'Atlàntic.

Al capdavant d'aquest moviment de canvis polítics es troben tres països que per la seva extensió i riqueses estratègiques dominen el nou escenari polític llatinoamericà: Veneçuela, amb l'extint coronel Hugo Chávez i les seves arques a vessar de petrodòlars; el Brasil, de l'extorner Luiz Inácio *Lula* Da Silva, que per la seva magnitud s'ha convertit en gran actor natural d'aquest assaig de reconstrucció continental; i Argentina, francament recuperada de la crisi de desembre de 2001 i avui governada pel peronisme "progressista" de Néstor Kirchner. Tots ells conformen, juntament amb l'Uruguai i el Paraguai, el Mercat Comú del Sud (Mercosur), convertit en l'avançada d'una integració sud-americana basada en els recursos energètics. En el pròleg de l'edició castellana del seu llibre *Global*, els sociòlegs italians Toni Negri i Giuseppe Cocco col·loquen aquest trio del sud com els motors del que consideren un nou temps polític. "No es tracta solament de la generalització del gir 'cap a l'esquerra' en diversos països del continent, sinó d'alguna cosa molt més important i pregona", expliquen Negri i Cocco. "La innovació està justament en el fet que els governs del Brasil, l'Argentina i Veneçuela, als quals s'ha sumat Bolívia (amb l'accés a la presidència del país del *cocalero* Evo Morales), no són la representació d'un projecte 'nacional', sinó l'expressió d'un moviment múltiple". I es basen en el fet que, segons la seva lectura, "la interdependència no es juga solament so-

bre el pla sud-sud, sinó que passa per la maduració de les dinàmiques de la integració continental". És sota aquesta lògica que han d'interpretar-se els matisos de cada experiment singular, els seus discursos més o menys radicals i el perfil de blocs que es defineixen per oposició o homenatge cap al veí més poderós: Estats Units.

Units contra el neoliberalisme.

El denominador comú sembla sempre el mateix: Amèrica Llatina respon a una dècada de projectes neoliberals frustrats, en algunes ocasions amb conseqüències dramàtiques, com a l'Argentina, Bolívia o l'Equador. El fet és que no es va tractar solament de crisis econòmiques profundes, sinó també de la desintegració del sistema polític com a canalitzador de les demandes. "No estem, com en la dècada del seixanta, en presència d'un gran projecte d'esquerra i progressista per a Amèrica Llatina", explica el sociòleg xilè Manuel Antonio Garretón. "El que hi ha són respostes d'aquests sectors al problema de reconstrucció de les relacions entre l'estat i la societat i reaccions a l'herència que han deixat els governs d'un altre signe", diu Garretón. Evidentment, no tots els països han respost de manera semblant, d'acord amb al motlle de la seva realitat política.

Així, l'arc es radicalitza cap a l'esquerra amb l'extremisme de paraula d'Hugo Chávez, que va obtenir la reelecció al desembre amb el 61% dels vots. "Chávez n'ha sortit enfortit, duu vuit anys en el govern i aposta a catorze. Ara té més opcions i més marge de maniobra per a les seves reformes", explica Elsa Cardoso, politòloga de la Universitat Metropolitana de Caracas. L'exmilitar ha fet dels seus atacs als Estats Units, alhora principal client del cru veneçolà, la base mateixa del seu discurs revolucionari. Els esforços per redistribuir les riqueses petroleres entre els més pobres li han garantit el suport popular, en un país polaritzat entre els que l'adoren com a un salvador i els que el detesten fins a límits irracionals. Chávez ha posat tots els seus esforços a promoure la integració llatinoamericana, el que explica que recentment hagi ingressat com membre ple del Mercosur.

De fet, el seu "socialisme del segle XXI" li ha valgut un lloc d'honor al costat d'Iran i Corea del Nord en "l'eix del mal" definit per Washington. A més, la influència regional dels seus petrodòlars no passa desapercibuda per als analistes conservadors. "La intenció de Chávez és aprofitar la força del petroli per a liderar tota la regió en la seva campanya per oposar-se a Es-

tats Units. Cal assenyalar que el seu afany propagandístic i demagògic en alguns casos ha estat reeixit, com en el cas de Nicaragua (amb el retorn al poder de l'exguerriller Daniel Ortega), Bolívia o l'Equador", explica Hugo de Zela, exambaixador peruà esdevingut ara prestigiós analista polític.

Amb l'ajut del petroli. D'altra banda, l'equatorià Rafael Correa, nou president del país des del 15 de gener passat, s'ha declarat amic personal de Chávez i comenta que potenciarà la presència d'Equador com a país petrolífer. D'aquesta manera, les aliances estratègiques entre Petroequador i Petróleos de Venezuela (PDVSA) semblen marcar la tònica del que seran les futures aliances entre Quito i Caracas. El projecte de Correa està en línia amb les posicions més dures: res de parlar del TLC (Tractat de Lliure Comerç) amb els Estats Units, reprogramació dels pagaments del deute extern i la convo-

catòria d'una assemblea constituent per a "refundar" el país.

Una mica més al sud, Bolívia realitza la seva pròpia experiència de "revolució democràtica", amb el perfil singular que li atorga un fort component indígena. Excapedavancer dels cocalers del Chapare, Morales va arribar al poder via moviments socials, que esperen canvis profunds en l'estructura política d'un país dominat durant 185 anys per una minoria criolla. La nacionalització dels hidrocarburs decretada al maig de 2006 per Morales ha rebut el suport explícit de Chávez, i La Paz avança ara

Una dècada de neoliberalisme frustrat és el comú denominador del Sud d'Amèrica

cap a una reforma constitucional que ha despertat l'oposició de l'orient del país, més ric i dominat per les elits. "Avui Bolívia viu un complex període de transició cap a una nova hegemonia", diu Ricardo Paz, polític de la Universitat Simón Bolívar de La Paz, per a qui la influència regional serà determinant en els resultats d'aquests canvis. "Si s'imposa la tesi messiànica de Chávez, Bolívia hauria d'anar cap a una revolució violenta. Ara, si hi ha una visió més assenyada, pensada i democràtica, hauriem d'adscriure aquest país a les tesis de Lula o de la presidenta de Xile, Michelle Bachelet", explica Paz.

De fet, hi ha coincidències a atorgar al Brasil el paper de mediador regional. "L'hegemonia no manifesta de Brasil l'exerceix naturalment pel seu prestigi i la dimensió de la seva economia. A més Lula no mostra les vanitats chavistes i ha guanyat experiència en tots aquests anys de govern", destaca a EL TEMPS el polític catalanobrasiler Josep Blanes, de la Universitat de São Paulo. Lula es va forjar en les lluites sindicals de l'extraradi de Sao Paulo i la seva carrera política l'ha anat acostant cap a posicions de la denominada "esquerra pragmàtica". És a dir, es respecten les lleis del mercat, es conrea una relació de respecte amb Estats Units i s'atorga un renovat èmfasi a la qüestió social. En la seva política exterior, la integració de Sud-amèrica, les bones relacions amb l'Argentina, i l'enfortiment de l'eix Sud-Sud es mantindran com a línies mestres. Quant a l'Àrea de Lliure Comerç de les Amèriques (ALCA), la iniciativa de la Casa Blanca per a crear una unió duanera des d'Alaska fins a Terra del Foc, el mateix Lula es va encarregar d'aclarir que ja és una idea una mica del passat que difícilment tornarà a negociar-se.

La resignació de la Casa Blanca. Davant d'aquesta situació, l'administració dels Estats Units sembla haver-se resignat al fracàs de la seva proposta de gran àrea comercial, sobretot després del cop que va significar la Cimera de les Amèriques que es va realitzar farà una mica més d'un any ja a Mar del Plata, Argentina, on va ser impossible acordar una declaració conjunta. Des d'aleshores el pla B de la Casa Blanca

Hugo Chávez mostra una rèplica de l'espasa de Simón Bolívar al president de l'Equador, Rafael Correa, en una trobada a final de desembre passat.

ha estat impulsar TLC particulars amb els governs menys hostils. L'èxit d'aquesta alternativa va ser en part responsable de la conformació del bloc que es troba en les antípodes polítiques de l'eix Caracas-La Paz-Quito-l'Havana. "Xile, Mèxic, Perú i Colòmbia han signat TLC amb Washington i s'alineen entre si en la Comunitat Andina de Nacions (CA), amb l'eix en el Pacífic", explica Cardoso. Dintre d'aquest grup, Mèxic, després del triomf de Felipe Calderón, i Colòmbia, amb la reelecció del conservador Álvaro Uribe i els seus compromisos amb l'estratègia militar d'Estats Units, s'han erigit com la punta de llança regional de la Casa Blanca.

Malgrat tot, l'estratègia d'Estats Units a l'Amèrica Llatina ha estat si més no erràtica, marcada per una evident falta de tacte cap a una zona que considera lluny dels seus interessos geoestratègics. "La guerra contra el terrorisme que impulsa Washington ha diferenciat regions i països identificats com

una amenaça real i altres que són vistos com una amenaça potencial. En aquest marc, països amb interessos clarament contraris als d'Estats Units, com el cas de Veneçuela i Cuba, les polítiques dels quals afecten –sempre des de la perspectiva de Washington– la governabilitat regional, són més observats que uns altres", explica l'argentina Anabella Busso, catedràtica de Política internacional llatinoamericana de la Universitat Nacional de Rosario. "Ara bé, fins ara no hi ha dades que demostrin que Estats Units dedicarà més atenció a l'Amèrica Llatina", aclareix Busso. En principi, Washington sembla haver optat per moderar el seu discurs anti-Chávez i ha manifestat la seva predisposició a negociar els termes d'una nova relació. Ambdós governs es necessiten mútuament per a sostenir la relació de compra-venda de cru, i això ha posat límits al to bel·ligerant de les relacions.

De fet, no hi ha res que faci suposar que la sang pot arribar al riu entre veïns

que semblen pensar de manera tan diferent. "Calderón, Uribe i Alan García, al Perú, han fet gestos d'acostament cap a Veneçuela, el mateix que els Estats Units", diu Cardoso. I d'això es tracta, d'evitar com sigui una Amèrica fracturada que no serviria a ningú. Brasil ja ho va patir quan Bolívia va pretendre expropiar les refineries de Petrobas a Tarija, i l'Argentina quan va plantar cara a l'ambaixador de Chávez a Buenos Aires, que va pretendre defensar el paper d'Iran en l'atemptat terrorista que el 1994 va destruir la seu de l'entitat jueva més important de l'Argentina. Ara, el principal repte d'Amèrica Llatina sembla el de sostenir en el temps una oportunitat que molts consideren única. O com diu Garretón, "transformar el que pot ser 'un gir' conjuntural en un projecte de llarg abast".

Federico Rivas Molina
Buenos Aires